

UDK 005.334:658.14/.17

PREGLEDNI RAD

DOI: 10.7251/FIN1503029R

Dražena Vujičić Radisavljević*

Uticaj koncepta fer vrijednosti na finansijske izvještaje preduzeća

Influence of concept of fair value on financial statements of companies

Rezime

Osnovni zahtjev u finansijskom izvještavanju privrednih društava je da finansijski izvještaji na fer način predstavljaju poslovanje preduzeća. Koncept vrednovanja pozicija u finansijskim izvještajima koji tome doprinosi je koncept fer vrijednosti. Primjena ovog koncepta obezbjeđuje da finansijski izvještaji budu odraz ekonomske stvarnosti i da korisnici finansijskih izvještaja dobiju relevantne informacije za poslovno odlučivanje.

Fer vrijednost je cijena koja bi bila dobijena za prodaju imovine ili plaćena za prenos obaveze u redovnoj transakciji između učesnika na tržištu na datum odmjerenja (MSFI 13, 2009). Ovaj način vrednovanja se primjenjuje kao obavezan prilikom inicijalnog vrednovanja određenih stavki, te kao obavezan ili mogući prilikom naknadnog vrednovanja stavki. Zahtjev koji proističe iz ovog načina vrednovanja stavki je da se prilikom inicijalnog priznavanja ili naknadnog vrednovanja određenih pozicija utvrdi fer vrijednost i da se određena pozicija inicijalno i/ili naknadno vrednuje prema njoj.

Rezultat primjene ovog koncepta je priznavanje ili ukidanje određenih pozicija kapitala u bilansu stanja ili priznavanja prihoda i rashoda od usklađivanja vrijednosti imovine u bilansu uspjeha. Primjena ovog koncepta vrednovanja predstavlja vrlo interesantno područje računovodstvene prakse, jer se njegovom upotrebom utiče na vrijednost određenih pozicija u izvještaju o finansijskom položaju i izvještaju o ukupnom rezultatu, pa samim tim i na pokazatelje koji se računaju na osnovu njih.

Ključne riječi: fer vrijednost, finansijski izvještaji, revalorizacija, revalorizacione rezerve, nerealizovani dobici i gubici, prihodi i rashodi od usklađivanja vrijednosti imovine, pokazatelji poslovanja.

Abstract

The main requirement in the financial reporting of companies is that the financial statements fairly represent the company's operations. The concept of evaluation items in the financial statements that it contributes to the concept of fair value. Applying this concept providing for the appropriate financial statements are a reflection of the economic reality and the users of the financial statements of the relevant information for making business decisions.

Fair value is the price that would be received to sell an asset or paid to transfer obligations in an orderly transaction between market participants at the date of measurement. This method of evaluation is applied as required during the initial evaluation of certain items, as well as mandatory or possible for the subsequent evaluation. A request arising from this method of valuation of items to be made on initial recognition or subsequent subsequent measurement of certain positions determines the fair value and that certain positions initially and/or remeasured to her.

The result of the application of this concept is the recognition or reduction of certain positions capital in the balance sheet or recognition of revenues and expenses from revaluation of assets in the income statement. Applying this concept evaluation is a very interesting area accounting practices, because its use affects the value of certain positions in the statement of financial position and statement of comprehensive income and indicators that are calculated on the basis of them.

Keywords: fair value, the financial statements, revaluation, revaluation reserves, unrealized gains and losses, income and expenses from revaluation of assets, business indicators.

* Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci. E-mail: drazena.vujicic@efbl.org

UVOD

Koncept fer vrijednosti se primjenjuje prilikom inicijalnog vrednovanja određenih stavki ili naknadnog vrednovanja kao obavezni način ili alternativni način vrednovanja. Efekti primjene ovog koncepta iskazuju se kroz izvještaj o finansijskom položaju (promjenu vrijednosti pozicije koja se vrednuje, poziciju revalorizacije rezerve, nerealizovani dobiti i nerealizovani gubici finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju) i izvještaj o ukupnom rezultatu u periodu (prihodi i rashodi od usklađivanja vrijednosti određene imovine).

Primjena koncepta fer vrijednosti je regulisana na nivou međunarodne računovodstvene regulative Međunarodnim računovodstvenim standardom 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, i Međunarodnim računovodstvenim standardom 38 - Nematerijalna imovina, Međunarodnim računovodstvenim standardom 39 – Finansijski instrumenti: priznavanje i odmjeravanje, Međunarodnim računovodstvenim standardom 36 – Umanjenje vrijednosti imovine, Međunarodnim standardom finansijskog izvještavanja 13 – Fer vrijednost imovine i obaveza, Međunarodnim standardom 40 – investicione nekretnine, Međunarodnim standardom 41 – Poljoprivreda, Međunarodnim standardom finansijskog izvještavanja 3 – Poslovne kombinacije i drugim MRS/MSFI.

Učešće komponenti kapitala (revalorizacije rezerve, nerealizovani dobiti i nerealizovani gubici po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju), koje su rezultat primjene koncepta fer vrijednosti u ukupnom kapitalu preduzeća, na službenom tržištu Banjalučke berze su iznosili 2014. i 2013. godine 36,96% i 36,37% respektivno. S obzirom na to da ove komponente finansijskih izvještaja (koje su rezultat promjene cijena i primjene koncepta fer vrijednosti) mogu značajno da participiraju u finansijskim izvještajima, čini se opravdanim analiziranje uticaja koncepta fer vrijednosti na finansijske izvještaje preduzeća koja koriste koncept fer vrijednosti.

U nastavku rada definisaćemo koncept fer vrijednosti, uslove u kojima se najčešće koristi, efekte primjene koncepta na finansijske izvještaje entiteta, odnosno računovodstvenu regulativu koja uređuje ovu oblast. Cilj rada je da se pokaže kakve je implikacije imala primjena koncepta fer vrijednosti i priznavanje određenih stavki u vezi sa njim, na finansijske izvještaje preduzeća i određene pokazatelje poslovanja preduzeća. U istraživanju polazimo od hipoteze da koncept fer vrijednosti znatno utiče na finansijske izvještaje preduzeća i pokazatelje koji se računaju na osnovu njih.

Istraživanje će biti urađeno na osnovu finansijskih izvještaja preduzeća čije akcije kotiraju na službenom tržištu na banjalučkoj berzi, a koja primjenjuju model fer vrijednosti. Kriterijum na osnovu koga su izabrana preduzeća jeste da su u finansijskim izvještajima imala sljedeće pozicije: revalorizacije rezerve, nerealizovani dobiti, nerealizovani gubici, prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine i rashodi od usklađivanja vrijednosti imovine.

1. TEORIJSKA OSNOVA ISTRAŽIVANJA

1.1. Pojam fer vrijednosti

Uslovi u kojima posluju preduzeća (internacionalno poslovanje i globalno tržište) doveli su do stvaranja potrebe da informacije iz fi-

nansijskih izvještaja odražavaju ekonomski realno stanje poslovanja preduzeća. Naime, primjena samo istorijskog koncepta vrednovanja u izmijenjenim uslovima poslovanja nije dovoljna da bi finansijski izvještaji prikazali stvarno stanje neto imovine preduzeća. Stoga se u nekim situacijama koristi i koncept fer vrijednosti za vrednovanje sredstava i obaveza, što utiče na izmjenu vrijednosti neto imovine preduzeća, a iskazani rezultat predstavlja ukupan uspjeh upravljanja preduzećem (uspjeh preduzeća je rezultat realizovanih rezultata i promjena fer vrijednosti sredstava i obaveza na dan izvještavanja). To je uslovilo uvođenje novog koncepta finansijskog izvještavanja – fer vrijednosti.¹ Fer vrijednost je cijena koja bi bila dobijena za prodaju imovine, odnosno plaćena za prenos obaveze u redovnoj transakciji na primarnom (ili najpovoljnijem) tržištu na datum odmjeravanja, po tekućim tržišnim uslovima (tj. izlazna cijena), nezavisno od toga da li je ta cijena direktno uočljiva ili je procijenjena upotrebom druge tehnike procjene MSFI 13, 2009). U cilju propisivanja načina na koji se utvrđuje fer vrijednost, donesen je MSFI 13 – Mjerenje fer vrijednosti. Ovim standardom je propisan okvir za mjerenje fer vrijednosti kada je ono propisano drugim standardima. Pomenutim standardom je, prije svega, izmijenjena definicija pojma fer vrijednosti. U definisanju fer vrijednosti, prema ovom standardu, u fokusu je tržište i tržišni uslovi na dan vrednovanja stavke, pa se fer vrijednost definiše kao cijena koja bi se dobila pri prodaji nekog sredstva ili koja bi se platila za izmirenje obaveze u redovnoj transakciji između učesnika na tržištu na datum mjerenja.

Ciljevi donošenja Međunarodnog standarda finansijskog izvještavanja 13 – Mjerenje fer vrijednosti su (Škarić Jovanović, 2011 str. 5):

- lakše utvrđivanje fer vrijednosti,
- omogućavanje boljeg razumijevanja fer vrijednosti,
- povećanje konzistentnosti u utvrđivanju fer vrijednosti.

Prema pomenutom standardu, fer vrijednost je na tržištu zasnovano odmjeravanje, a ne odmjeravanje na specifičnom entitetu. Predmet odmjeravanja je konkretna imovina ili obaveza. Prema tome, pri odmjeravanju fer vrijednosti, entitet uzima u obzir te karakteristike prilikom određivanja cijene te imovine ili obaveza na datum odmjeravanja. Te karakteristike uključuju sljedeće:

- a) stanje i lokaciju imovine i
- b) ograničenja, ako postoje, za prodaju ili korišćenje imovine (MSFI, 13).

Da bi se u mjerenju fer vrijednosti stavki obezbijedila što veća uporedivost i konzistentnost, standardom je uveden i koncept hijerarhije fer vrijednosti (KPMG, 2011). To znači da su inputi, kao pretpostavke koje tržišni učesnici koriste u određivanju cijene stavke, podijeljeni na tri nivoa, pri čemu se najviši prioritet daje cijenama koje se nalaze na prvom nivou, a najniži prioritet ima fer vrijednost trećeg nivoa. Fer vrijednost nivoa 1 predstavlja nekorigovanu cijenu sa aktivnog tržišta za istu vrstu imovine. Fer vrijednost nivoa 2 je usklađena kotirana cijena i može se utvrditi na osnovu javno dostupnih inputa (Rodić, 2015, str. 34). Fer vrijednost nivoa 3 je vrijednost koja se utvrđuje kada inputi nisu javno dostupni, odnosno korišćenjem inputa određenih od strane menadžmenta (Rodić, 2015, str. 54).

Dakle, karakteristika fer vrijednosti jeste da se radi o vrijednosti koja je aktuelna na tržištu, ali zbog teškoća pri utvrđivanju te vrijednosti u uslovima kada ne postoje aktivna tržišta (fer vrijednost nivoa 2 i 3), može biti nedovoljno objektivna. Iz tog razloga je u napomenama uz finansijske izvještaje neophodno objaviti nivo i način utvrđivanja fer vrijednosti.

¹ Izmijenjeni konceptualni okvir ne sadrži ovu osnovu vrednovanja, ali se ona pominje u određenim MSFI i MRS.

O ovom konceptu se vode mnoge rasprave u smislu da li je dobar i koliko je kompleksan (Božić, 2015, Škarić 2015), ali predmet ovog rada je utvrđivanje uticaja fer vrijednosti na finansijske izvještaje i pokazatelje poslovanja preduzeća koja su ga primjenjivala.

1.2. Efekti primjene fer vrijednosti na finansijske izvještaje

Prema Pravilniku o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike („Službeni glasnik Republike Srpske” br. 39/14), efekti primjene fer vrijednosti priznaju se najčešće kroz revalorizacione rezerve, nerealizovane dobitke i gubitke finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju, te prihode i rashode od usklađivanja vrijednosti imovine. Za svaku od ovih stavki vodi se analitička evidencija, odnosno otvara se onoliko računa koliko ima stavki za koje se priznaju promjene vrijednosti.

Priznavanje revalorizacionih rezervi je regulisano putem MRS 16 – Nekretnine, postrojenja i oprema, MRS 38 – Nematerijalna imovina i MRS 21 – Efekti promjena kurseva stranih valuta. Naime, preduzeće najprije definiše računovodstvenu politiku za naknadno vrednovanje stalne imovine. Oba standarda daju mogućnost izbora načina naknadnog vrednovanja stavki, s tim da se izabrana politika primjenjuje na cijelu grupu nekretnina, postrojenja i opreme (MRS 16, 2009). Relevantnim standardima su kao načini naknadnog vrednovanja stavki propisani metod revalorizacije i metod nabavne vrijednosti. Model nabavne vrijednosti podrazumijeva da se stavka nakon početnog priznavanja vrednuje po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumuliranu amortizaciju i eventualne gubitke zbog umanjenja vrijednosti. Model revalorizacije znači da se određena stavka na dan naknadnog vrednovanja vrednuje po fer vrijednosti umanjenoj za naknadnu akumuliranu amortizaciju i gubitke zbog umanjenja vrijednosti.

Promjene visine revalorizacionih rezervi nastaju usljed faktora koji nisu pod potpunom kontrolom menadžmenta privrednog društva (Škarić, 2012 pg. 366). Revalorizacijom stalnih sredstava u uslovima rasta vrijednosti stvaraju se revalorizacione rezerve. Ako se u okviru naknadnog vrednovanja utvrdi da je fer vrijednost sredstva viša od knjigovodstvene vrijednosti, tada se povećanje vrijednosti priznaje:

- u ukupnom preostalom rezultatu i akumulira u kapitalu, u okviru pozicije revalorizacione rezerve;
- kao prihod u bilansu uspjeha do onog iznosa do kog se stornira revalorizaciono smanjenje istog sredstva, koje je prethodno priznato kao rashod u bilansu uspjeha (MRS 16, 2009).

Kada se revalorizacijom smanjuje knjigovodstvena vrijednost sredstva, to smanjenje vrijednosti se može evidentirati (*Ibid.*):

- kao rashod po osnovu smanjenja vrijednosti usljed revalorizacije stavke;
- na teret revalorizacionih rezervi, i to do iznosa koji se odnosi na vrednovanu stavku (ako su prethodno formirane revalorizacione rezerve posmatrane stavke).

Revalorizacione rezerve po osnovu preračuna finansijskih izvještaja u drugu funkcionalnu valutu, odnosno valutu prikazivanja, formiraju se u skladu sa MRS 21 – Efekti promjena kurseva stranih valuta. Prema MRS 21, na svaki datum bilansa stanja (Šnjegota, 2010, str. 271):

- monetarne stavke u stranoj valuti preračunavaju se korišćenjem kursa na datum bilansa stanja;
- nemonetarne stavke u stranoj valuti mjerene po istorijskom

trošku preračunavaju se korišćenjem kursa na datum transakcije;

- nemonetarne stavke u stranoj valuti koje se mjere po fer vrijednosti preračunavaju se korišćenjem kursa na datum kada je određena fer vrijednost.

Nerealizovani dobitci i gubici po osnovu hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju evidentiraju se kao pozitivni i negativni efekti promjene fer vrijednosti finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju u skladu sa MRS 39. Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju su nederivativna finansijska sredstva koja su označena za prodaju i nisu naznačena kao krediti i potraživanja, investicije koje se drže do roka dospjeća ili finansijska sredstva naznačena po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha (MRS 39, 2009). Dakle, dok se promjena vrijednosti hartija koje su klasifikovane kao hartije od vrijednosti po fer vrijednosti kroz bilans uspjeha knjiži kroz prihode i rashode od usklađivanja vrijednosti stavke, kod hartija od vrijednosti raspoloživih za prodaju, promjena vrijednosti stavke se knjiži kroz odgovarajuće račune koji se prezentuju u bilansu stanja. Prema Pravilniku o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike, predviđeni su računi 332 – Nerealizovani dobitci finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju i 333 – Nerealizovani gubici finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju, pri čemu je neophodno analitički voditi promjene vrijednosti hartija. Dakle, povećanje vrijednosti ovih hartija se evidentira na način da se povećava vrijednost imovine odnosno odgovarajuće hartije od vrijednosti i povećava komponenta kapitala koja se zove nerealizovani dobitci. Kada dođe do realizacije datog finansijskog sredstva, ovo povećanje vrijednosti će biti iskazano kao prihod u izvještaju o ukupnom rezultatu. U slučaju da dođe do smanjenja vrijednosti hartije, ono se evidentira na način da se smanji vrijednost hartije i smanji kapital na način da se priznaju nerealizovani gubici finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju. Kada se pokaže da je pad vrijednosti hartija od vrijednosti trajan, odnosno da su obezvrjeđene, tj. evidentirane po iznosu koji se može povratiti (npr. značajne finansijske teškoće izdavaoca), nerealizovani gubitak će biti reklasifikovan u rezultat perioda.

Prema Pravilniku o kontnom okviru i sadržini računa u kontnom okviru za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike na računima grupe 58 – Rashodi po osnovu obezvrjeđenja imovine iskazuju se negativni efekti vrijednosnih usklađivanja nematerijalnih sredstava, nekretnina, postrojenja, opreme, investicionih nekretnina i bioloških sredstava, dugoročnih i kratkoročnih finansijskih plasmana, zaliha, hartija od vrijednosti i potraživanja, u skladu sa MRS16, MRS 38, MRS 36 i ostalim relevantnim MRS/MSFI prema nazivima računa ove grupe („Službeni glasnik Republike Srpske” br. 39/14). S druge strane, na računima grupe 68 – Prihodi od usklađivanja vrijednosti imovine, iskazuju se pozitivni efekti promjene fer vrijednosti nematerijalnih ulaganja, nekretnina, postrojenja, opreme, investicionih nekretnina, bioloških sredstava i zaliha do visine prethodno iskazanih rashoda za ta sredstva po osnovu vrijednosnog usklađivanja, kao i drugih ukidanja ispravki vrijednosti po osnovu vrijednosnog usklađivanja u skladu sa MRS 16, MRS 38, MRS 36 i drugim relevantnim MRS/MSFI i usvojenom računovodstvenom politikom (*Ibid.*).

Krajnji rezultat priznavanja određenih komponenti rezervi odnosno ukidanja prethodno formiranih rezervi, priznavanja nerealizovanih dobitaka i gubitaka finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju ili priznavanja prihoda i rashoda od usklađivanja vrijednosti stavki jeste promjena kapitala privrednog društva.

2. EMPIRIJSKA OSNOVA ISTRAŽIVANJA

2.1. Finansijski pokazatelji preduzeća

Sa ugradnjom procijenjene fer vrijednosti imovine i obaveza u bilans dolazi do promjene prinosnog i finansijskog položaja. Te promjene mogu da budu pozitivne (poboljšanje) i negativne (pogoršanje) i upravo zbog rizika pogoršanja prinosnog i finansijskog položaja, pripreme za procjenu fer vrijednosti imovine i obaveza moraju da obezbijede i maksimalno primijene procjenu fer vrijednosti. Pripreme obuhvataju sljedeće aktivnosti: sačinjavanje bilansa na dan procjene fer vrijednosti stavki i usaglašavanje svih potraživanja sa povjericima i obaveza sa dužnicima, imenovanje procjenitelja, te pribavljanje odgovarajućih eksternih i internih dokumenata (Rodić, 2015, str. 60).

Što se veći dio imovine i obaveza nekog poslovnog entiteta vrednuje po fer vrijednosti, snažniji je uticaj promjena na finansijskim tržištima, kako na njegov finansijski položaj, tako i na iskazani uspjeh. Ni sastavljači finansijskih izvještaja ni njihovi korisnici ne mogu otkloniti ovu osobinu imanentnu fer vrijednosti, ali je veoma važno da sa njom budu upoznati i da razumiju njene posljedice (Škarić Jovanović, 2012, str. 36).

Sa računovodstvenog aspekta, primjena fer vrijednosti prilikom vrednovanja imovine na bilansnu sliku preduzeća u uslovima rasta cijena su sljedeći: pošto je fer vrijednost viša od knjigovodstvene vrijednosti, za iznos povećanja u aktivni se povećava vrijednost revalorizovane stavke imovine, a u pasivi iznos sopstvenog kapitala kroz komponentu revalorizacionih rezervi ili nerealizovanih dobitaka ili u bilansu uspjeha prihod od usklađivanja vrijednosti imovine.

U slučaju smanjenja fer vrijednosti, u aktivni se smanjuje vrijednost određene stavke imovine, a u pasivi se smanjuju revalorizacione rezerve odnosno priznaju se nerealizovani gubici, ili se priznaju u bilansu uspjeha rashodi po osnovu obezvređenja imovine. Dakle, da li će se smanjenjem vrijednosti imovine smanjiti komponenta kapitala ili će se smanjenje vrijednosti evidentirati na računu rashoda po osnovu usklađivanja vrijednosti imovine, zavisi od toga koja stavka se vrednuje prema ovom konceptu i da li su prije priznavanja smanjenja imovine stvorene rezerve po tom osnovu.

Razumijevanje suštine informacija koje sadrže finansijski izvještaji sastavljeni na mješovitom osnovi predstavlja ozbiljan izazov za sastavljače, menadžment i korisnike finansijskih izvještaja, jer su u praksi znanja većine računovođa, revizora i menadžera, ali i analitičara iz računovodstva i finansijskog izvještavanja zasnovana na konceptu istorijskog troška (*Ibid*, str. 41.)

U nastavku rada će biti objašnjen uticaj fer vrijednosti na finansijske izvještaje i pokazatelje poslovanja preduzeća.

2.2. Metodološki okvir analize

Međuzavisnost fer vrijednosti i prinosnog, imovinskog i finansijskog položaja je obrađivana od strane više relevantnih autora, što je poslužilo kao polazna osnova za istraživanje (Mikerević, 2013, str. 331–348; Škarić Jovanović, 2013, str. 189–208; Rodić, 2015, str. 153–169). Primjena koncepta fer vrijednosti neminovno utiče na bilansnu poziciju i ukupan rezultat poslovanja preduzeća. Cilj istraživanja jeste utvrđivanje navedene međuzavisnosti i, uopšteno, važnosti ovog koncepta za preduzeća u Republici Srpskoj.

Uzorak za razmatranje čini ukupno 26 preduzeća, odnosno preduzeća sa službenog tržišta na banjalučkoj berzi koja su u finansijskim izvještajima imala efekte primjene fer vrijednosti.

Pri sagledavanju uticaja fer vrijednosti na finansijske izvještaje korištena je standardna metodologija za sagledavanje imovinskog, finansijskog i prinosnog položaja, vertikalna i horizontalna analiza finansijskih izvještaja, odnosno racio analiza. Racio analiza dovodi u međusobni odnos različite stavke finansijskih izvještaja, ali i nefinansijske sa finansijskim podacima. Pri korišćenju racio analize, od presudne je važnosti izbor pravih pokazatelja, poznavanje njihovog značaja i način međusobnog povezivanja (Škarić Jovanović, 2013).

2.3. Rezultati istraživanja

Preduzeća koja smo posmatrali potvrđuju polaznu hipotezu. Analiza finansijskih izvještaja pokazuje da 83,87% preduzeća koja kotiraju na slobodnom tržištu na banjalučkoj berzi ima stavke koje su posljedica primjene fer vrijednosti prilikom vrednovanja određenih bilansnih pozicija. U cilju kvantitativne analize uticaja koncepta fer vrijednosti na bilansne pozicije preduzeća iz uzorka, korišteni su finansijski pokazatelji koji predstavljaju osnovu za sve vrste finansijskih analiza (Stolowy, Lebas, 2002). U radu su obuhvaćena četiri pokazatelja: koeficijent finansijske stabilnosti, zaduženost, solventnost i stopa neto dobitka na sopstveni kapital.

U nastavku rada je tabelarno prikazano koliko je učešće komponenti kapitala koje su rezultat primjene fer vrijednosti u sopstvenom kapitalu preduzeća. S obzirom na to da je riječ o garantnoj supstanci za povjericio, važno je da korisnici finansijskih izvještaja znaju odakle potiče kapital. Dakle, u posmatrane dvije godine, više od trećine sopstvenog kapitala (u 2014. taj procenat iznosi 36,96%, a u 2013. godini 36,37%) jeste rezultat primjene koncepta fer vrijednosti, odnosno kapital je značajno viši zbog primjene ovog koncepta, pa će racio pokazatelji za ocjenu poslovanja preduzeća koji u obzir uzimaju kapital biti viši ili niži u zavisnosti od toga da li preduzeće primjenjuje ovaj koncept.

Tabela 1. Učešće revalorizacionih rezervi, nerealizovanih dobitaka i gubitaka u sopstvenom kapitalu

Podaci o kapitalu	Godina	
	2014.	2013.
Ukupni kapital	4.367.662.427	4.538.334.032
Komponente kapitala koje su uticaj fer vrijednosti	1.606.628.169	1.649.254.134
Dobitak po osnovu usklađivanja	7.638.448	1.520.246
% učešća u ukupnom kapitalu	36,96	36,37

U tabelama br. 2. i 3. prikazano je učešće prihoda i rashoda od usklađivanja vrijednosti imovine i obaveza u ukupnim prihodima i rashodima. Iako učešća nisu značajna, važno je znati da se pri-

mjenom ovog koncepta u uslovima rasta cijena/ pada cijena, te priznavanjem pojedinih vrsta prihoda i rashoda po ovom osnovu može povećati/smanjiti finansijski rezultat.

Tabela 2. Učešće prihoda od usklađivanja vrijednosti imovine u ukupnim prihodima

	Godina	
	2014.	2013.
Ukupni prihodi	1.362.845.077	1.394.449.900
Prihodi po osnovu promjene vrijednosti imovine	9.124.825	1.720.789
% učešća u ukupnom prihodu	0,67	0,12

Tabela 3. Učešće rashoda od usklađivanja vrijednosti imovine u ukupnim rashodima

	Godina	
	2014.	2013.
Ukupni rashodi	1.391.080.346	1.396.869.370
Rashodi po osnovu promjene vrijednosti imovine	1.486.377	200.543
% učešća u ukupnim rashodima	0,11	0,01

Kakav je bio rezultat po osnovu primjene ovog koncepta može se zaključiti i sučeljavanjem prihoda i rashoda po osnovu usklađivanja vrijednosti stavki. U obje analizirane godine, iznos prihoda je zna-

čajno viši od rashoda, pa se može konstatovati da je uticaj primjene koncepta fer vrijednosti bio pozitivan na finansijski rezultat.

Tabela 4. Odnos prihoda i rashoda po osnovu usklađivanja vrijednosti imovine

	Godina	
	2014.	2013.
Prihodi po osnovu promjene vrijednosti imovine	9.124.825	1.720.789
Rashodi po osnovu promjene vrijednosti imovine	1.486.377	200.543
Rezultat po osnovu prihoda i rashoda od usklađivanja vrijednosti	7.638.448	1.520.246

Kada se posmatra svako preduzeće pojedinačno, a u obzir uzmu i komponente kapitala i prihodi i rashodi po osnovu usklađivanja vrijednosti, samo je kod jednog preduzeća primjena koncepta fer vrijednosti imala za rezultat smanjenje vrijednosti kapitala.

U radu je objašnjen uticaj koncepta fer vrijednosti na četiri po-

kazatelja racio analize preduzeća koji se često koriste za ocjenu performansi poslovanja preduzeća.

U nastavku rada prikazan je koeficijent finansijske stabilnosti u 2014. i 2013. godini, uzimajući i ne uzimajući u obzir efekte primjene koncepta fer vrijednosti.

Tabela 5. Koeficijent finansijske stabilnosti

Preduzeća	Godina			
	2014.		2013.	
	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti
1.	1,04	1,08	0,88	0,76
2.	1,10	1,11	1,05	1,05
3.	0,98	0,98	0,93	0,91
4.	1,03	1,06	1,00	0,99
5.	1,03	1,05	0,81	0,71
6.	0,92	0,88	0,92	0,88
7.	1,08	1,13	0,95	0,93
8.	0,93	0,90	0,92	0,88
9.	0,86	0,83	0,83	0,80
10.	0,92	0,89	0,89	0,85
11.	1,13	1,23	1,14	1,25
12.	2,00	2,56	1,67	1,99
13.	0,94	0,92	0,94	0,92
14.	1,00	1,00	1,06	1,07
15.	0,85	0,72	0,86	0,74
16.	0,62	0,61	0,62	0,62
17.	1,95	2,54	1,50	1,70
18.	0,86	0,84	0,82	0,78

19.	1,18	1,18	1,26	1,26
20.	0,99	0,99	0,97	0,97
21.	1,38	1,42	1,13	1,15
22.	0,96	0,96	0,99	0,99
23.	0,95	0,94	1,01	1,01
24.	3,48	3,48	1,38	1,38
25.	1,25	1,75	1,23	1,55
26.	1,03	1,05	1,03	1,04

Koeficijent finansijske stabilnosti se računa kao odnos dugoročno raspoložive imovine umanjene za gubitak i dugoročnih izvora finansiranja. Finansijska stabilnost ili dugoročna, odnosno kratkoročna finansijska ravnoteža postoji ukoliko je koeficijent finansijske stabilnosti jednak ili manji od jedan. To znači da je dugoročno vezana imovina u potpunosti finansirana iz trajnih izvora finansiranja. Od ukupno 26 preduzeća koja čine uzorak, skoro svako drugo preduzeće je imalo koeficijent finansijske stabilnosti manji od 1 (u 2014. godini, procenat preduzeća koja su imala koeficijent finansijske stabilnosti manji od 1 je 46,15% a u 2013. godini 53,84%). Preduzeća koja su imala koeficijent finansijske stabilnosti niži od 1, imala su negativan uticaj na koeficijent finansijske stabilnosti kao rezultat primjene koncepta fer vrijednosti. Razlozi neodgovarajućeg koeficijenta mogu biti različite prirode, ali je povećanje imovine i kapitala (jer su preduzeća iskazivala rast vrijednosti imovine)

tome dijelom doprinijelo. Važi i obrnuto –preduzeća koja su imala koeficijent viši od 1, zbog primjene koncepta, imala su iskazan viši koeficijent finansijske stabilnosti. Prosječan koeficijent finansijske stabilnosti u 2014. godini iznosi 1,17. Prosječan koeficijent finansijske stabilnosti u privredi Republike Srpske u 2014. godini je 1,11, a u 2013. godini 1,089 (Mikerević, 2015, pg. 236). Na osnovu navedenog, može se konstatovati da je primjena koncepta fer vrijednosti, pri čemu je povećana vrijednost imovine i kapitala, uticala na povećanje koeficijenta finansijske stabilnosti kod preduzeća koja su imala koeficijent niži od 1, odnosno na smanjenje koeficijenta kod preduzeća koja su imala koeficijent viši od 1.

U narednom dijelu rada prikazan je koeficijent zaduženosti preduzeća u 2014. i 2013. godini, uzimajući i ne uzimajući u obzir efekte primjene koncepta fer vrijednosti:

Tabela 6. Koeficijent zaduženosti

Preduzeća	Godina			
	2014.		2013.	
	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti
1.	60,24	60,22	64,71	64,69
2.	32,33	49,43	36,35	41,71
3.	11,22	11,74	11,73	12,28
4.	93,12	93,17	92,45	92,44
5.	7,93	13,97	6,45	11,46
6.	33,84	50,63	24,70	37,58
7.	39,82	68,27	33,52	56,15
8.	25,23	36,68	18,55	27,48
9.	30,05	48,49	25,82	43,29
10.	5,93	9,43	6,57	10,94
11.	96,72	119,45	83,35	100,57
12.	6,52	7,83	4,19	5,08
13.	7,65	10,54	5,84	8,20
14.	3,01	4,63	2,00	3,12
15.	52,61	57,68	53,29	56,95
16.	5,10	6,62	5,73	7,45
17.	60,60	71,66	60,48	70,39
18.	23,86	24,65	24,66	25,62
19.	34,49	34,64	34,09	34,38
20.	24,21	37,41	22,80	36,04
21.	6,55	8,23	8,70	10,85
22.	17,32	19,99	12,55	14,90

23.	10,75	14,27	9,92	13,43
24.	10,13	12,47	10,26	12,63
25.	26,51	26,94	31,00	31,49
26.	60,32	153,84	56,21	120,49

Zaduženost preduzeća utvrđena je kao odnos između obaveza i pasive (bez dugoročnih rezervisanja i pasivnih vremenskih razgraničenja). Prosječna stopa zaduženosti u 2014. godini je 30,23%, a kad se iz kapitala isključe efekti fer vrijednosti, još je viša i iznosi 40,50%. Prosječna stopa zaduženosti u 2013. godini je 28,69%, a kad se iz kapitala isključe efekti fer vrijednosti, još je viša i iznosi

36,52%. Ova stopa zaduženosti je niža od prosjeka privrede Republike Srpske u 2014. godini (u 2014. godini je iznosila 47,0%, a u 2013. godini 44,5%) (*ibid.*, str. 236.).

U tabeli br. 7. prikazan je pokazatelj solventnosti za 2014. i 2013. godinu sa efektima i bez efekata primjene fer vrijednosti.

Tabela 7. Pokazatelj solventnosti

Preduzeća	Godina			
	2014.		2013.	
	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti
1.	2,61	1,56	3,08	1,88
2.	5,88	5,11	8,27	7,01
3.	9,54	7,25	10,41	7,79
4.	3,60	2,33	4,22	2,66
5.	4,10	2,86	5,62	3,87
6.	18,44	12,19	16,65	10,57
7.	3,25	2,27	4,41	3,03
8.	33,85	22,20	51,23	33,36
9.	15,52	12,95	24,69	20,49
10.	13,50	9,92	17,42	12,50
11.	4,31	2,85	4,58	2,97
12.	1,66	1,41	1,67	1,43
13.	19,66	15,15	17,49	13,47
14.	4,32	4,19	4,12	3,97
15.	12,68	7,24	15,63	8,85
16.	3,01	2,99	3,01	2,99
17.	1,03	0,84	1,20	0,99
18.	11,07	9,22	10,97	9,15
19.	1,98	1,98	1,68	1,68
20.	9,28	8,88	8,87	8,48
21.	2,47	2,30	1,90	1,78
22.	3,79	3,73	3,31	3,26
23.	15,32	12,20	11,58	9,30
24.	1,20	1,20	1,16	1,16
25.	1,99	0,98	2,04	1,10
26.	3,19	2,12	2,81	2,46

Solventnost predstavlja sposobnost preduzeća da plati dugove bar iz stečajne, odnosno likvidacione mase. Zbog porasta vrijednosti imovine, kao rezultat primjene kocepta fer vrijednosti, pokazatelji solventnosti su viši nego kada se isključe efekti fer vrijednosti.

Koeficijent solventnosti u privredi Republike Srpske u 2014. godini je 2,16, a u 2013. godini 2,2 (*ibid.* str. 341).

U tabeli br. 8. prikazane su stope neto dobitka na sopstveni kapitala sa efektima i bez efekata fer vrijednosti.

Tabela 8. Stopa neto dobitka na sopstveni kapital

Preduzeća	Godina			
	2014.		2013.	
	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti	Sa efektima fer vrijednosti	Bez efekata fer vrijednosti
1.	0,05	0,65	0,02	0,02
2.	0,06	0,06	0,15	0,25
3.	0,08	0,11	0,23	0,43
4.	0,06	0,12	0,30	0,58
5.	0,06	0,10	0,34	0,59
6.	0,16	0,33	0,49	0,70
7.	0,54	0,92	0,62	0,72
8.	3,78	3,80	0,68	0,73
9.	0,90	1,73	0,98	1,19
10.	3,52	3,67	1,88	1,97
11.	0,26	0,40	2,63	3,20
12.	10,91	10,75	2,83	2,98
13.	2,95	3,10	3,47	4,31
14.	1,58	2,24	3,69	3,53
15.	0,75	0,91		
16.	14,75	16,67		
17.	0,63	0,99		
18.	28,38	28,42		

Stopa neto prinosa na sopstveni kapital izračunata kao odnos neto dobitka i sopstvenog kapitala pokazuje koliko se dobitka ostvari na 100 KM ulaganja sopstvenog kapitala. Broj preduzeća koja su ostvarila dobitak u 2014. godini je 18, a njihova prosječna stopa je iznosila 3,86. Međutim, korigujuću poziciju dobitka za iznos rezultata koji je posljedica primjene koncepta fer vrijednosti i kapitala (koji se u ovom slučaju smanjuje), stopa neto prinosa je viša i iznosi 4,16. Kao što se vidi u prethodno navedenoj tabeli, između ovih stopa postoje značajne varijacije, ali je kod svih preduzeća sa efektima primjene fer vrijednosti bila niža u odnosu na stopu koja se izračuna isključujući efekte fer vrijednosti.

Dakle, promjena sopstvenog kapitala po osnovu primjene koncepta fer vrijednosti dovela je do pada stope neto prinosa na sopstveni kapital.

ZAKLJUČAK

U posljednjoj deceniji, usvajanjem niza novih MSFI, veliki značaj se posvećuje konceptu fer vrijednosti kao načinu vrednovanja stavki. Ovaj koncept vrednovanja je u nekim standardima obavezan način vrednovanja stavki, dok nekad predstavlja alternativni način vrednovanja. Kakvi su efekti primjene ovog koncepta na finansijske izvještaje zavisi od toga da li je fer vrijednost viša ili niža od knjigovodstvene vrijednosti stavke koja se vrednuje.

Povećanje vrijednosti stavke evidentira se preko pozicije revalorizacije rezerve, nerealizovanih dobiti po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju i prihoda od usklađivanja vrijednosti stavke. Smanjenje vrijednosti imovine evidentira se ukidanjem pozicije

revalorizacije rezerve, priznavanjem nerealizovanih gubitaka po osnovu finansijskih sredstava raspoloživih za prodaju i rashoda od usklađivanja vrijednosti imovine.

U pogledu finansijskih pokazatelja preduzeća, primjena fer vrijednosti kroz povećanje sopstvenog kapitala imala je sljedeći uticaj: kod analize finansijskog položaja, prosječan rasio finansijske stabilnosti je viši nakon isključenja efekata fer vrijednosti i iznosi 1,24 (u odnosu na 1,17), što znači da je finansijska ravnoteža više narušena ako se iz analize isključe efekti fer vrijednosti. Prosječna stopa zaduženosti preduzeća u 2014. i 2013. godini je 30,23% i 28,69% respektivno, a kad se iz kapitala isključe efekti fer vrijednosti još je viša i iznosi 40,50% i 36,52%. Koeficijent solventnosti kao odnos poslovne imovine i obaveza je viši ako su sadržani efekti fer vrijednosti, dok je niži sa isključivanjem ovih efekata.

Kao pokazatelj prinostnog položaja, stopa neto prinosa na sopstveni kapital iznosi u 2014. i 2013. godini 3,86% i 1,31%, dok su ove stope više ako se isključe efekti fer vrijednosti i iznose 4,16% i 1,51%.

Pošto primjena koncepta fer vrijednosti može značajno da utiče na vrijednost pojedinih stavki u finansijskim izvještajima i na pokazatelje za ocjenu uspješnosti poslovanja preduzeća, za razumijevanje poslovanja preduzeća jako je važno da se zna kakve su implikacije primjene koncepta fer vrijednosti na strukturu i vrijednost određenih pozicija, a samim tim i pokazatelja koji se računaju na osnovu njih.

IZVORI

1. Božić, Radimir, "Fer prezentacija finansijskih izvještaja sačinjenih na osnovu zahtjeva MSFI", *Zbornik radova sa 15.*

- kongresa Saveza računovođa i revizora Republike Srpske: Refleksije Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja na računovodstvo, reviziju i poslovne finansije*. Teslić, SRRRS, 2011, str. 85–100.
2. Božić, Radomir, "Fer prezentacija, kvalitet i pouzdanost finansijskih izvještaja – pristup, ograničenja, dometi i novi izazovi", *Zbornik radova sa Devetnaestog međunarodnog kongresa računovodstvene i revizorske profesije Republike Srpske: Finansijsko izvještavanje i upravljanje kao determinante uspješnog poslovanja*, Teslić, SRRRS, 2015, str. 61–87.
  3. Greuning, Van Hennie, *Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja: praktični vodič*, Zagreb, Mate, 2006.
  4. Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja, Banjaluka, SRRRS, 2009.
  5. Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja za male i srednje entitete. Beograd, SRRS, 2009.
  6. Mikerević, Dragan, *Finansijski menadžment*, Banjaluka, Ekonomski fakultet, 2011.
  7. Mikerević, Dragan, „Analiza prinosnog, imovinskog i finansijskog položaja privrede Republike Srpske“, *Zbornik radova sa Devetnaestog međunarodnog kongresa računovodstvene i revizorske profesije Republike Srpske: Finansijsko izvještavanje i upravljanje kao determinante uspješnog poslovanja*, Teslić, SRRRS, 2015, str. 323–345.
  8. Milojević, Miroslav, „Izazovi fer vrednovanja“, *Zbornik radova sa Devetnaestog međunarodnog kongresa računovodstvene i revizorske profesije Republike Srpske: Finansijsko izvještavanje i upravljanje kao determinante uspješnog poslovanja*, Teslić, SRRRS, 2015, str. 141–159.
  9. Pravilnik o Kontnom okviru i sadržini računa u Kontnom okviru za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike ("Sl. glasnik Republike Srpske" br. 99/14).
  10. Pravilnik o sadržini i formi obrazaca finansijskih izvještaja za privredna društva, zadruge, druga pravna lica i preduzetnike ("Službeni glasnik Republike Srpske" br. 49/15).
  11. Ranković, Jovan, *Teorija bilansa*, Beograd: Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta, 2008.
  12. Rodić, Jovan, *Stvaranje dobrog i održivog privrednog ambijenta – utvrđivanje i bilansiranje fer vrijednosti, osnivanje, spajanje, podjela i biznis planiranje, privatizacija, stečaj preduzeća*, Banjaluka: Finrar d.o.o., 2015.
  13. Stolowy, Herve; Lebas, Michael, *Corporate Financial Reporting. A Global Perspective*. London: Thomson Learning, 2002.
  14. Škarić Jovanović, Kata, "Izmene u definiciji fer vrednosti i hijerarhijski nivoi fer vrednosti prema MSFI 13 – Merenje fer vrijednosti", *Finrar* 8, XII (2011).
  15. Škarić Jovanović, Kata, „Implikacije primene fer vrednosti na iskaznu moć izveštavanja o rezultatu“, *Zbornik radova sa 43. simpozijuma Saveza računovođa i revizora Srbije: Ekonomsko-finansijska kriza i računovodstveni sistem*, Zlatibor, SRRS, 2012, str. 21–44.
  16. Škarić Jovanović, Kata, „Otkrivanje prevara u finansijskim izvještajima putem finansijske analize“, *Zbornik radova sa Osmog međunarodnog simpozijuma o korporativnom upravljanju: Prilagođavanje i/ili predviđanje – uslov opstanka, rasta i razvoja ekonomije*, Teslić, SRRRS, 2013, str. 189–209.
  17. Škarić Jovanović, Kata, „Revalorizacija nekretnina, postrojenja i opreme – koristi i izazovi“, *Zbornik radova sa Sedmog međunarodnog simpozijuma o korporativnom upravljanju: promjenama strategija, politika i modela korporativnog upravljanja do prevladavanja krize*, Teslić, SRRRS, 2012, str. 359–374.
  18. Škarić Jovanović, Kata, „Uzroci kompleksnosti i promenljivosti normativne osnove i njen uticaj na kvalitet finansijskog izveštavanja“, *Zbornik radova sa Devetnaestog međunarodnog kongresa računovodstvene i revizorske profesije Republike Srpske: Finansijsko izvještavanje i upravljanje kao determinante uspješnog poslovanja*, Teslić, SRRRS, 2015, str. 11–33.
  19. Šnjegota, Duško, *Primjena MSFI kroz bilansni kontni okvir*, Banjaluka: Ekonomski fakultet i Finrar, 2010.
  20. First Impression: Fair value measurement. KPMG: June 2011.
  21. <http://www.blberza.com>
  22. http://www.iasplus.com/en/standards/ifrs13/#measurement_techniques (05.09.2015).